

India mindig is a misztikum és az ismeretlen földje volt a nyugati ember számára – a szinte leküzdhetetlen távolság homályában derengő mesevilág dúsgazdag maharádzsákkal, egzotikus szépségekkel, díszes szerszámokba öltöztetett

elefántokkal és csonttá aszott szent emberekkel. Ha alkalmunk adódik rá, gyermeki kíváncsisággal tekintünk erre a másik világra, amely annyira különbözik a saját hétköznapjainktól. Az ifjú Baktay

12 Válóczy Róbert

BAKTAY ERVIN: *KELETI LEVELEK*

Ervin Kálidásza *Sakuntalá* című színdarabjával kezében tette meg képzeletének első lépéseit India földjén, amit aztán nem is akaródzott elhagynia többé. Először csak könyvekből és mások elbeszéléseiből építette magában azt az India-képet, ami évekig célként lebegett a szemei előtt. Aztán 1926. május 31-én útnak indul Budapestről, hogy megtegye élete egyik legmeghatározóbb utazását. Az utazást, amelynek tapasztalatai lehetővé tették, hogy mostantól ő legyen az, aki ezt a képet honfitársainak képzeletében formálni tudja.

Egy utazás élményeit máshogy meséljük el távoli ismerőseinknek és máshogy legközelebbi barátainknak. Baktay is sokféle formában dolgozta fel három évig tartó indiai kalandjának eseményeit és eredményeit. A Magyar Földrajzi Társaság égisze alatt 1930 és 1939 között megjelenő köteteiben (*A világ tetején, A boldog völgy országa, Pandzsáb, Hindusztán, Királyfiak földjén*) az utazás egy-egy szakaszát, India egy-egy tájegységét mutatja be részletesen. A teljes három évet az 1931-ben kiadott kétkötetes *Indiában* és az 1939-ben megjelent *Indiai éveimben* összegzi. Ezek a kiadványok mind ismeretterjesztés céljából születtek – tartalmuk tematikusan felépített és tudatosan szerkesztett, így már nem adják vissza olyan erősen az Indiában először járó író személyes élményeit, benyomásait. Ezek megismeréséhez kicsit másfelé kell kereshetnünk.

Baktay a hajójegyre még csak-csak elő tudta teremteni a pénzt, de hosszas indiai tartózkodásának anyagi forrásairól már helyben kellett gondoskodnia – ecsettel és írógéppel. Az indiai arisztokrácia szívesen festette meg saját és családtagjaik portréit nyugatról jött művészekkel, így Baktay is szép összegeket kapott vásznaiért. Szerényebb, de állandó jövedelmet jelentettek azok az útibeszámoló cikkek, amiket változó rendszerességgel küldött meg a vele szerződésben álló magyar napilapoknak. Ezeket a cikkeket *Keleti leveleknek* nevezte el. Levelek, hiszen ezek a beszámolók valóban postán érkeztek a lapok szerkesztőjéhez, de ez az elnevezés a cikkek hangvételére is utal: az író frissen szerzett tapasztalatait és élményeit osztja meg ismerőseivel, az olvasókkal. Baktay őszintén rácsodálkozik a nyugati kultúra és

a saját hagyományai között őrlődő indiai világra és első benyomásait örökíti meg a néhány hasábos írásokban. Ezt a közvetlen hangvételt gyomlálja ki aztán később megjelent köteteiből, hogy átadja helyét a szakszerű ismeret-terjesztésnek.

Baktay indiai tartózkodása alatt nem csak a napilapok szer- 13
kesztőivel levelezett, hanem itthon maradt közeli barátaival is. Ezekben a levelekben Baktay (avagy maga adományozta álnevéen *Bhaktabhiksu*) élményeit egészen bensőséges, pajzán humorral meséli el úgy, ahogy az ember csak a legközelebbi barátainak szokta. Ezek között a barátok között volt Huzella Pál festőművész is, akit Baktay még szülőfalujából, Dunaharasztiából ismert, majd együtt tanultak Hollósy Simon müncheni festőiskolájában is. Huzella a levelek szemléletes leírásai alapján *Bhaktabhiksu* utazását egy szellemes karikatúrasorozattal illusztrálta, aminek darabjait Baktay még Indiában meg is kapta.

A Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum kiskönyvtár sorozatának legújabb kötetében vállalkoztunk arra, hogy összegyűjtsük, egységes formára hozzuk és magyarázatokkal lássuk el a *Keleti leveleket*. Már a megtalálásuk sem volt egyszerű feladat, hiszen a cikkek laza rendszerességgel jelentek meg különböző napilapok hasábjain 1926 augusztusa és 1933 áprilisa között. Néhány kivételtől eltekintve a *Magyarság*, az *Ujság*, a *Pesti Hírlap* és ezek vasárnapi különdiásai közölték Baktay beszámolóját még az után is, hogy visszatért Magyarországra. Összesen 93 *Keleti levelek*hez sorolható cikket találtunk, amelyek közül 87-et szerepeltetünk a kötetben. Kihagytuk a többször megjelent cikkeket és azokat, amelyek tudományos állításait már maga Baktay is megkérdőjelezte később kiadott köteteiben. A levelek a korabeli szerkesztők erényeinek és hibáinak kitett szövegét a mai helyesírásnak megfelelően alakítottuk, az indiai és tibeti szavak átírását Baktay szellemében egységesítettük. Bár eredetileg nem minden cikk mellé került illusztráció, mi szerettünk volna minden levél mellé legalább egy képet közölni. Választék pedig volt bőven, hiszen a Hopp Múzeumban őrzött Baktay hagyatékban több száz fénykép és negatív található ebből az időszakból. Ezeket vagy maga Baktay, vagy sógora, Umráo Szingh Sérgil készítette, de szép számmal akadnak köztük profi fotóstúdiók által készített felvételek is. Igyekeztünk olyan képekkel szolgálni, amelyek kapcsolódnak az adott cikkben szereplő eseményekhez és a 20-as évek Indiájának jellemző arcát mutatják be.

A *Keleti levelek* szöveganyagának mennyisége indokolta, hogy két kötetben jelenjen meg. Az első kötetben kapott még helyet Pap Ágnes, az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársának bevezető tanulmánya, amely részletesen foglalkozik Baktayval és a *Keleti levelek* megírásának körülményeivel. A második kötetben kaptak helyet Huzella Pál először publikált

karikatúrái, valamint Baktay barátaihoz írott leveleinek azon részei (Bhaktabhiksu levelei), amelyek a karikatúrák alapjául szolgáltak. Szintén itt olvashatóak Kelényi Béla tanulmányai a Huzella-karikatúrákról és Baktay

14 Indiában készült festményeiről. A Függelékben szerepelnek Baktay utazásának dátumai és az ezeket bemutató térképek. Mindkét kötet végére kerültek az előforduló indiai és tibeti szavak jegyzékei.

Baktay a modern India történetének legmeghatározóbb időszakát tárja elénk leveleiben. Személyesen találkozhatott a brit uralom alól kitörni vágyó nemzet szellemi vezetőivel, Rabíndranáth Tagore-ral és Mahámá Gándhival. Kétszer látogatott el az éppen Indiában tartózkodó Stein Aurél kasmíri táborába is, és Kőrösi Csoma Sándor után kutatott Nyugat-Tibetben. A kalandok és nagy találkozások közben szemléletes képet kapunk India kultúrájáról, vallásairól és történetéről úgy, ahogy az Indiában először járó Baktay látta. Itt egy olyan korabeli tudósítást adjuk közre le, melyet összegző volta miatt nem közöltünk le a kiadványban.

